

El fons Jaume Vicens Vives de la Biblioteca de la Universitat de Girona

Jaume Rufí i Pagès, Montserrat Serarols i Roqué
Biblioteca de la Universitat de Girona

L'origen

El 7 de juny de 1988 els hereus de Jaume Vicens Vives cedien, mitjançant conveni, la biblioteca personal de l'historiador a l'Institut de Llengua i Cultura Catalanes (ILCC) - Secció d'Història Jaume Vicens Vives, de l'Estudi General de Girona, adscrit encara a la Universitat Autònoma de Barcelona.

En aquest acord, en el qual va intervenir decisivament l'Ajuntament de Girona, hi va tenir pes el que es creia que hauria estat la voluntat de l'historiador: mantenir la biblioteca a la seva ciutat natal, així com el desig de posar-la a la disposició de la comunitat universitària en general i dels estudiosos de la historiografia en particular.

La Biblioteca Jaume Vicens Vives va ser inaugurada el 20 de gener de 1989 amb una sessió acadèmica en la qual el Dr. Jordi Nadal i Oller va pronunciar la conferència "La Turbina 'Planas' i els inicis de la industrialització a Espanya".

L'abril de 1998, el fons va ser traslladat, des de la seu de l'ILCC, a la tot just inaugurada sala de llegats de la Unitat Barri Vell de la Biblioteca de la UdG, al mateix edifici de l'antic convent de Sant Domènec, on des d'aleshores es conserva en l'excel·lent companyia del fons dels seus contemporanis: Josep Ferrater Mora i Prudenci i Aurora Bertrana.

El tractament

La Biblioteca Jaume Vicens Vives ocupa uns 73 metres lineals de prestatgeria i està composta per 3.974 monografies i 102 títols de revistes amb un nombre d'exemplars molt variable. D'entre el que genèricament considerem monografies, s'hi compten 2.711 llibres i una secció amb 1.263 fullets, essencialment separades, diferenciada en l'origen perquè la major part es conservava ordenada alfabèticament per autors, en un conjunt de 44 caixes. Es disposa també del catàleg original per autors i matèries de la biblioteca i d'un grup de documents manuscrits producte de les activitats docents i de recerca de Jaume Vicens Vives, a més d'altres de caire personal.

Aquest conjunt de llibres, revistes, fullets i manuscrits ha passat diverses fases de tractament, segons la seva especificitat.¹ Hem de tenir present que aquesta organització de la biblioteca personal de Jaume Vicens Vives no s'entén, pel que fa al seu desenvolupament, sense el context que proporciona la creació de la Universitat de Girona (12 de desembre de 1991) i, en el seu si, el creixement i la consolidació de la seva Biblioteca davant urgències històriques, demandes creixents i recursos determinats. El maig i juny de 1993, l'ILCC va finançar una primera organització del fons, que es va traduir en una ordenació i inventari que havia de facilitar molt la catalogació definitiva, iniciada poc després, la qual es va concentrar en primer lloc en el fons de llibres i revistes. Aquest nucli del treball va ser a càrrec directament del Servei de Biblioteca.

Finalitzada aquesta primera fase a finals de 1996 i amb el fons ja situat a la Biblioteca, durant el 1999, amb la col·laboració econòmica del Departament de Geografia, Història i Història de l'Art, una bibliotecària va fer la catalogació dels fullets i una becària de

doctorat assignada al mateix Departament va fer la dels manuscrits. Totes dues tasques i, a més, la catalogació integral del fons es van acabar el desembre de 1999.

La catalogació es va establir en una localització diferenciada dins el catàleg automatitzat de la Biblioteca de la Universitat de Girona,² la qual cosa permet que el fons es constitueixi com un subconjunt dins aquest, que manté, però, la seva integritat i esdevé destriable. Això vol dir que, a banda de disposar d'un espai físic diferenciat per al fons, es pot optar o bé per fer cerques a tot el fons de la Biblioteca de la Universitat de Girona o bé treballar només en aquest fons. Evidentment, i a la inversa, també podem ampliar la cerca al Catàleg Col·lectiu de les Universitats de Catalunya (CCUC),³ que inclou el catàleg de la Biblioteca de la UdG, per accedir, per exemple, a tota la documentació sobre l'historiador conservada a les biblioteques que la integren.

Ampliant encara més aquest joc de cercles concèntrics, s'ha de recordar que el catàleg de la Biblioteca de la UdG és accessible via Internet i que aquest entorn permet el lligam entre un catàleg i tot tipus d'informació externa. Els registres bibliogràfics ja no representen el final d'un trajecte, sinó més aviat una porta cap a més recursos.

El tractament de la documentació del fons Vicens Vives n'ofereix bons exemples. Si bé la catalogació dels llibres i fullets no comportava cap dificultat especial i es va fer segons les pautes i normatives que segueix la Biblioteca de la UdG per a tots els seus fons, es va introduir un lligam entre les descripcions i una base de dades que transcriu les dedicatòries i les targetes de visita que s'han trobat. Aquesta base de dades és consultable (íntegrament o bé cercant per autor o per data) de forma autònoma o bé des del catàleg.⁴

En la mateixa línia i pel que fa als manuscrits, es va optar per un tractament en diferents nivells: es va elaborar un registre bibliogràfic que els descriu en la seva globalitat i des del qual, mitjançant un enllaç, es pot accedir a un inventari que descriu amb més detall cada document. En un últim nivell, des d'aquest inventari es podran visualitzar reproduccions digitalitzades dels documents manuscrits del fons.

Així, paral·lelament a la catalogació, i com a via d'informació i accés complementària, s'anava construint amb aquestes i altres dades un lloc web per al fons⁵ que conté, per ara, una breu presentació, una nota biogràfica de Jaume Vicens Vives, accessos al catàleg del fons i a l'inventari dels manuscrits, i un recull de premsa, amb reproduccions dels articles relatius al fons apareguts a la premsa.

Pel que fa a l'accés al fons, tot i que els documents que l'integren estan exclosos de préstec i convenientment resguardats, es pot consultar de manera lliure fent una demanda prèvia al personal de la Biblioteca.

El contingut

La Biblioteca de Jaume Vicens Vives, on trobem obres en una gran varietat de llengües (francès, italià, alemany, anglès...), mostra la diversitat dels seus interessos, l'amplitud i rellevància dels seus contactes i com era capaç d'estar atent al que, en el seu camp, es feia arreu en un país tancat durant molts anys. Així, el fons permet il·lustrar pas a pas no tan sols la seva trajectòria professional i intel·lectual,⁶ sinó també, des del seu mateix nucli, l'evolució de la ciència històrica en la part central del segle xx.

Hi trobem, és clar, obres del mateix Vicens o en les quals va col·laborar: des de la tesi sobre Ferran II, passant pels articles a la publicació italiana *Geopolitica* i a l'alemanya *Zeitschrift für Geopolitik*, les contribucions als congressos d'història de la Corona d'Aragó i als internacionals de ciències històriques, els manuals de Teide, les tesis de

deixebles, els pròlegs de col·legues, fins a les Biografies catalanes i els treballs que reflecteixen l'interès tardà pel segle XIX.

Però, a més, dins els fons trobem, com a autors, els noms d'aquells que van ajudar o influir Vicens Vives en la seva carrera: Ballester, de la Torre, Bosch i Gimpera, Guignebert, Febvre i els altres col·laboradors de la col·lecció *L'Évolution del'humanité*, Sombart, Saponi, Haushofer i la geopolítica, Toynbee i *A study of history*, Jouvenel i *Du pouvoir*, els *Annales*, Braudel, Morazé, Röpke... També trobem les obres d'aquells amb els quals va polemitzar o les aportacions dels quals rebutjava: Rovira i Virgili, Soldevila, Croce, Hazard i finalment, els treballs, sovint dedicats, dels col·legues del país i d'arreu del món amb els quals mantenia contacte; un veritable dream team de la historiografia del moment: Batllori, Reglà, Rubió, Sobrequés, etc. i Bòscolo, Chaunu, Era, Ghisalberti, Godechot, Hanke, Lapeyre, Mousnier, Marinescu, Mollat, Renouvin, Renouard, Vilar, Verlinden, Wolff...

Pel que fa a les temàtiques, un repàs superficial a les que predominen en el fons no sorprendrà ningú que conegui mínimament la biografia de Jaume Vicens Vives: els corrents historiogràfics amb els quals va conèixer, així com l'època i el país que li va tocar patir.

A grans trets, hi predomina de manera àmplia, lògicament, la història, especialment, la centrada en Espanya, la Corona d'Aragó i Catalunya. En el temps, destaquen les obres que estudien el segle XV i el regnat dels Reis Catòlics, però també hi trobem historiografia sobre altres països (França, Itàlia i els de l'Amèrica Llatina hi són especialment presents) i altres períodes cronològics (l'època dels grans descobriments i exploracions, la Guerra Civil, la Segona Guerra Mundial), a més d'un nombre molt considerable de biografies, treballs d'història econòmica, de teoria i filosofia de la història i, és clar, d'instruments de descripció d'arxius. A banda de la història, el fons reflecteix l'interès per altres ciències socials. Tenen un interès especial les obres de geografia política i geopolítica, d'economia, de ciència política, de política internacional i les referents al nacionalisme català i a l'espanyol.

Finalment i ja fora del que és ciència, dins la Biblioteca hi ha una presència remarcable de la literatura catalana i castellana, amb un gran pes dels autors medievals i de col·leccions com *Els Nostres Clàssics* (Barcino), *Raixa* (Moll), *Clásicos Castellanos* (Espasa-Calpe).

Pel que fa a les publicacions periòdiques, hem de destacar, pel nombre d'exemplars o per la seva significació, a banda de les que el mateix historiador va fundar (*Estudios de historia moderna* i *Indice Histórico Español*), les col·leccions *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*, *Annales*, *Cahiers de la Fondation nationale des sciences politiques*, *Cultura y folklore*, *The Economic history review*, *Estudis universitaris catalans*, *Estudios de Edad Media de la Corona de Aragón*, *Das Historische-politische Buch*, *Jornal*, *Laye*, *Pirineo*, *El Pont*, *Pont Blau* i *La Table Ronde*.

La Biblioteca universitària i els fons personals

Per a la Biblioteca de la Universitat de Girona, l'adquisició i el tractament de fons i biblioteques personals com el que aquí ens ocupa ha esdevingut una línia de treball d'importància estratègica.

Si les noves tecnologies de la informació disminueixen la importància de l'aspecte quantitatiu del fons d'una biblioteca, i fan que, ara mateix, es valorin més les possibilitats d'accés a la informació que el nombre de volums que s'hi conserven,

aquesta disminució relativa en el pes de les col·leccions té una de les excepcions en un fons com el de Jaume Vicens Vives.

Pot semblar evident la importància de custodiar documentació manuscrita, única, però aquesta rellevància s'hauria d'estendre a material editat que destaqui, per exemple, per la personalitat o interessos de qui l'ha col·leccionat. Evidentment hi pot haver exemplars d'un llibre que formi part del fons Vicens Vives fins i tot a centenars de biblioteques, però és només dins aquest fons que el mateix llibre pren un valor afegit al del seu contingut i es converteix en un objecte d'estudi com a part d'un conjunt dotat de significat.

Aquesta constatació fa encara més evident que els llibres que Vicens Vives va reunir, a banda del seu valor, són alhora base i producte de la seva activitat com a historiador; com ho són també els seus guions per a classes o les notes procedents de buidatges de documents d'arxiu, que també conservem dins un fons que ha de mantenir, doncs, la integritat que ens ha estat llegada.

El reconeixement de la importància dels fons especials (arxius i biblioteques de persones i entitats, col·leccions de documents antics, rars o especialitzats, manuscrits, etc.) no deriva tan sols del seu valor o d'una deducció purament teòrica, sinó que és evident per la repercussió que pot tenir la seva custòdia per a una biblioteca, per a una Universitat.

Tot i que aquest reconeixement implica donar una certa prioritat a l'adquisició i al tractament d'aquests tipus de fons, cal remarcar que el seu cost de processament és elevat i s'ha de valorar en relació amb les funcions, usos i mitjans de la biblioteca universitària.

Tanmateix, l'experiència de tractament del fons Vicens Vives i d'altres ens ha ensenyat que, a banda dels beneficis genèrics del treball en equip, la col·laboració entre Biblioteca i departaments, entre bibliotecaris, professors i estudiants pot multiplicar els mitjans, les òptiques i les energies i produir beneficis per a tots els àmbits.

De fet, aquestes experiències se situen dins una tendència al treball multidisciplinari dins les biblioteques, però també entre aquestes i la comunitat acadèmica. En aquesta línia, es diu⁷ que les biblioteques caminen cap a la seva transformació real en centres de recursos per a la docència i la recerca, i deixen per al mil·lenni prop passat un paper limitat de magatzem i subministrament.

A banda del factor cost, en el qual es fa evident que la col·laboració serà sempre benvinguda i necessària, el tractament d'aquest tipus de fons implica necessàriament una dosi major o menor de coneixement i recerca només pròpia de la Biblioteca sempre que sigui necessària per a l'organització d'un fons determinat. És aquí on el paper de l'àmbit acadèmic és fonamental; no és qüestió de demanar, es tracta de rebre i aportar coneixements, i també de fer rendible una feina, d'esprémer al màxim les possibilitats que, com a matèria prima, dona un fons com el que estem tractant.

Des de la Biblioteca es pot arribar a la descripció més detallada, a la instal·lació més curosa i a la difusió de més impacte. Però aquest esforç pren més sentit quan aquests fons són consultats i explotats com a recurs pedagògic, com a font per a la recerca, en exposicions, actes acadèmics o en edicions com la que teniu a les mans.

Així, per a la Biblioteca de la Universitat de Girona, el fons Vicens Vives és molt més que una joia que s'ha de polir i conservar, és també un espai de col·laboració intrauniversitària i un focus de projecció exterior.

1. Joan NOGUÉ: "Fons bibliogràfic de Jaume Vicens Vives. Estudi General de Girona. Obres de geografia", estiu 1989 (recull mecanografiat conservat a l'Arxiu del Centre d'Història Rural - Secció Jaume Vicens Vives de l'Institut de Llengua i Cultura Catalanes de la UdG).

2. Josep M. MUÑOZ: Jaume Vicens i Vives. Una biografia intel·lectual, Barcelona: Edicions 62, 1997; Id. "Vicens i Vives, cap d'escola", Revista de Girona, núm. 191 (1998), p. 64-67.
3. Patrizio RIGOBON: "Jaume Vicens i Vives e la 'nova història'", Spagna Contemporanea, núm. 6 (1994), p. 73-95.
4. Josep CLARA; Pere CORNELLÀ; Francesc MARINA; Antoni SIMON: Epistolari de Jaume Vicens i Vives, Girona: Cercle d'Estudis Històrics i Socials, 1994 (vol. i), 1998 (vol. ii).
5. Dossier "Jaume Vicens i Vives. Les darreres recerques", Revista de Girona, núm. 191 (1998); vegeu els articles d'Anna M. GARCIA: "Vicens i Vives i la història contemporània" (p. 78-81); Joaquim M. PUIGVERT: "Vicens i Vives, entre la ciència històrica i la vocació política" (p. 68-73); Lluís TO "Vicens i Vives: els bons reis castellans i els remences" (p. 74-77); i José Luis VILLANOVA: "Les aportacions de Vicens i Vives a la Geografia" (p. 82-85).
6. Vegeu les consideracions que ha fet recentment Gonzalo PASAMAR: La Historia contemporánea. Aspectos teóricos e historiográficos, Madrid: Síntesis, 2000, p. 7-10 ("Introducción: a propósito de la historia de la historiografía").

1. Han participat en les diferents fases i àmbits de tractament del fons: Mar Domingo Hernández (becària de doctorat de la Universitat de Girona), Àngels Merino Cicres, Montse Serarols Roqué, Loles Palà Selva i Jaume Rufi Pagès (Universitat de Girona. Biblioteca).
2. <http://biblioteca.udg.es/cataleg/cataleg.html>
3. <http://www.cbuc.es/ccuc/>
4. Si bé el contingut literal de les dedicatòries és, previsiblement i en la major part dels casos, formal i poc il·lustratiu, l'estudi íntegre de la base de dades –a la que hauríem de sumar el fitxer d'adreces que també es conserva dins el fons– ens permetria, entre altres coses, fer un seguiment del cercle de contactes professionals dels quals Vicens rebia separates.
- 5 <http://biblioteca.udg.es/barrivell/vives/>
6. En aquest sentit, l'obra, utilitzada aquí, de Muñoz i Lloret, Josep M. Jaume Vicens Vives: 1910-1960: una biografia intel·lectual. Barcelona: Edicions 62, 1997. Faria també bon servei com a guió per a una visita o una consulta al Fons Jaume Vicens Vives.
7. Anglada i de Ferrer, Lluís M. "Canvis i reptes organitzatius a les universitàries". Item: revista de biblioteconomia i documentació. Núm. 23 (juliol-desembre 1998), p. 32-48.